

İLKÖĞRETİM OKUL BAHÇELERİNİN TASARLANMASINA PAYDAŞ KATILIMI: ADANA ÖRNEĞİ*

Hande ALGAN Cengiz USLU^a
Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 01330 Balcalı, Adana

Geliş Tarihi: 11 Şubat 2009

Kabul Tarihi: 28 Ağustos 2009

Özet

Bu çalışmada, ilköğretim okul bahçelerinin tasarımında, paydaşların eğilim ve istemleri yönünde önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Birinci aşamada araştırma alanının fiziksel, kültürel ve mevcut durum analizi yapılmıştır. İkinci aşamada ulusal ve uluslararası standartlar incelenmiştir. Üçüncü aşamada Adana kent merkezinde 5 farklı bölgeden 10 resmi ilköğretim okulunda öğrenci, eğitimci ve okul aile birliği üyeleri ile karar verici ve uzmanlardan oluşan paydaşlara anketler uygulanmış ve öncelikli talepleri belirlenmiştir. Son aşamada elde edilen tüm veriler doğrultusunda 2 okul bahçesi için kavramsal tasar ve model olabilecek tasar önerisi geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim Okulu, Okul Bahçeleri, Tasar, Kavramsal Tasar, Paydaş.

Designing Primary Schoolyards With The Stakeholder Participation: Adana Sample

Abstract

In this study, development of the suggestions was aimed by the direction of stakeholders' proneness and demands at the primary schoolyard design. At first step, research area's physical, cultural and existing circumstance analyses were done. Secondly, national and international standards were analyzed. Thirdly, questionnaires were applied to students, educators, parent-teacher association members and decision makers with specialists as being stakeholders at 10 former primary schools, selected from different districts of 5 regions of Adana city center and determined their preference claims. As a result 2 schoolyard conceptual design and model design suggestions were developed by the direction of all results.

Keywords: Primary School, Schoolyards, Design, Conceptual Design, Stakeholder.

1. Giriş

İlk toplumsallaştırma kurumu olan okul, eğitim ve öğretim sürecinde iki temel işleve sahiptir. Bunlardan biri uyum, diğeri bilgilendirme (Öğülmüş, 1997; Yavuzer, 2001).

Okulun sosyal bir çevre olarak toplumsallaştırma işlevi, çocuğun sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklere uyumu, bilgilendirme işlevine kıyasla çok daha önemlidir (Yavuzer, 2001).

İlköğretim okul bahçelerinin doğru bir şekilde tasarlanmasıyla bahçede dil eğitimi, piyes, matematik, bilim, teknoloji, sosyal bilimler, tarih, müzik, sanat ve tasarım,

coğrafya çalışmaları yapılabilmektedir (Scholastic Ltd., 2004). Günümüzde ilköğretim okul bahçeleri özel gün kutlamaları ile törenler için sıklıkla kullanılmaktadır.

Okul bahçeleri, okulların “dış çevreleri” olarak tanımlanmaktadır. Koşulları ne şekilde olursa olsun her biri toplumun sağlık göstergesi olarak nitelendirilmektedir. İslah edilmemiş, niteliği bozulmuş okul bahçelerinin okul ve bulunduğu mahalle hakkında olumsuz mesajlar verdiği, aktif ve dinamik okul

* Bu makale, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi tarafından desteklenen “İlköğretim Okul Bahçelerinin Tasarlanmasında Paydaş Katılımlı Yaklaşım” isimli Yüksek Lisans tez çalışmasının bir ürünüdür.

^a İletişim: C. Uslu, e-posta: cuslu@cu.edu.tr

bahçelerinin ise her ikisine de canlılık kattığı gözlemlenmiştir (Menino, 2000).

Takahashi (1999), Daly (2000), Menino (2000), Fisman (2001), Pickard (2002) ve Corson (2003)'un araştırmalarına göre okul bahçeleri doğru bir şekilde düzenlendiğinde bahçede oyun, spor, eğitim ve sosyal-kültürel faaliyetlere yönelik olanaklar oluşmakta ve böylece çocukların birçok alanda gelişimine katkı sağlanmaktadır.

İlköğretim okul bahçelerinin kullanıcıların taleplerini karşılayan ve işlevsel şekilde tasarlanabilmesi için tasarım sürecinde öğrenci, eğitimci, okul aile birliği üyeleri, karar verici ve uzmanların katılımı önemlidir.

Bu çalışmada amaç, Adana kenti örneğinde resmi ilköğretim okul bahçelerinde aranacak ölçütlerin nitelik ve niceliklerinin, okul paydaşlarının (karar verici, öğrenci, eğitimci, okul aile birliği üyeleri, uzman) görüşleri ile saptanarak, elde edilen bulgular doğrultusunda; mevcut okullarda mekânsal organizasyonlarının geliştirilmesinin yanı sıra yeni inşa edilecek ilköğretim okul bahçelerinin tasarımı için tip bir modelin oluşturulmasıdır.

2. Materyal ve Yöntem

2.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini incelenen ilköğretim okulları ve paydaşları oluşturmuştur. Paydaşların eğilim ve taleplerinin belirlenmesinde anket uygulamasına başvurulmuştur. Anketler, 12.05.2008 tarihinde T.C. Adana Valiliği'nden alınan izin belgesiyle Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde onaylanan 10 resmi ilköğretim okulundaki eğitimci, öğrenci ve okul aile birliği üyeleri ile konu ile ilgili uzman ve karar vericilerden oluşan paydaşlara uygulanmıştır.

Araştırma alanı, Seyhan ve Yüreğir ilçeleri kentsel dokusudur. Bu alanda yer alan ilköğretim okullarının örneklenmesinde "2010 Hedef Yılı İçin Adana Kentsel Gelişme Stratejisi Önerisi" raporunda önerilen 5 bölge dikkate alınmıştır (Şekil 1). Bu doğrultuda belirlenen ilköğretim okulları bölgeler bazında şu şekildedir:

1. Bölge: Kent Özeği (Celalettin Sayhan İlköğretim Okulu ve Cumhuriyet İlköğretim Okulu),

Şekil 1. Araştırma Alanı ve Belirlenen İlköğretim Okullarının Konumları

2. Bölge: Kuzeybatı Kentsel Gelişme Alanı (Buhara İlköğretim Okulu ve 24 Kasım İlköğretim Okulu),
3. Bölge: Güneybatı Kentsel Gelişme Alanı (İkinci İnönü İlköğretim Okulu ve Cafer Recai Gizer İlköğretim Okulu),
4. Bölge: Kuzeydoğu Kentsel Gelişme Alanı (Töbank İlköğretim Okulu ve Şehit Ali Gaffar Okkan İlköğretim Okulu),
5. Bölge: Güneydoğu Kentsel Gelişme Alanı (Karşıyaka İlköğretim Okulu ve Şehit Öğretmen Sait Korkmaz İlköğretim Okulu).

Çalışmada konu ile ilgili literatürlerden yararlanılmış, ilköğretim okul bahçeleri ölçütlerinin nitelik ve nicelikleri konusunda paydaşların görüşleri de dikkate alınmıştır. Anket çalışmasının değerlendirilmesinde SPSS ve Excel programlarından yararlanılmıştır. Çıkan sonuçlara göre ise ilköğretim okul bahçesi kavramsal tasar ve model tasar önerilerinin geliştirilmesinde çizim ve resim işleme yazılımları kullanılmıştır.

2.2. Yöntem

Çalışma yöntemi, ilköğretim okul bahçelerinde tasarlama ölçütlerinin belirlenmesi, örnek olarak seçilen okullardaki mevcut durum analizi (sörvey), anket çalışması, kavramsal ve tip tasar önerileri aşamalarından oluşmaktadır.

a. Tasarlama Ölçütlerinin Belirlenmesi

Çalışmada tasarlama ölçütleri olarak alan kullanım ve donatı türlerinin belirlenmesinde Akdoğan (1972), Kaptan (1985), Argus (1990), Young (1997), Özyaba (1998), Takahashi (1999), Başar (2000), Daly (2000), Laberge ve ark. (2000), Menino (2000), Penner (2000), Tanner (2000), Collyer ve ark. (2001), Fisman (2001), Gül ve Küçük (2001), Pickard (2002), Corson (2003), Bektaş (2004), Scholastic Ltd. (2004), Earthartist (2005), Bell ve ark. (2006), New Jersey School Outdoor Area Working Group (2007), Özdemir ve Yılmaz (2008)'dan yararlanılmıştır. Bunun sonucunda anketlerde ilköğretim okul bahçelerinde gerçekleştirilen faaliyetler, olması istenilen faaliyetler, eğitim ve sosyal kültürel faaliyetlere yönelik alanlar, tören alanı şekli,

halk oyunları, dans etkinlikleri ve çeşitli kutlama çalışmaları için alan türü, oyuna yönelik alanlar, oyun aletleri, farklı yaş gruplarına yönelik oyun alanları, oyun alanları etrafında sınırlama elemanı isteği, spor alanları, gölgelik birimler, oturma birimleri, bahçe çevreleme elemanı, sessiz ve gürültülü ayrı alan isteği, öğretmenler için özel oturma-dinlenme alanları, bahçe büyüklüğü gibi konu ve sorunların ortaya konulmasına çalışılmıştır.

b. Örnek Olarak Seçilen Okullardaki Mevcut Durum Analizi (Sörvey)

Araştırma alanında belirlenen 10 resmi ilköğretim okulunun öğrenci başına düşen bahçe büyüklüğü, oyun alanları, spor alanları, dinlenme alanları, oyun birimleri, gölgelik birimler, oturma birimleri ve alanların çok amaçlı kullanım özelliklerinin tespitine yönelik mevcut durum analizi yapılmıştır.

c. Anket Çalışması

İlköğretim okul bahçelerinde aranan ölçütlerin nitelik ve niceliklerinin karar verici, öğrenci, okul aile birliği, eğitimci ve uzman meslek elemanlarından oluşan paydaşlar tarafından belirlenmesinde “standart formlarda anket yöntemi” kullanılmıştır.

Yöntemin bu aşaması, örnekleme büyüklüğünün saptanması, anket yönteminin seçimi, anket formunun hazırlanması, anketin ön testten geçirilmesi ve hataların düzeltilmesi, anketin uygulanması, anketin değerlendirilmesi olarak 6 adımda uygulanmıştır.

Örnekleme Büyüklüğünün Saptanması:

Örnekleme grubu, anket bölgelerinde belirlenen ilköğretim okullarındaki kullanıcı grubunu oluşturan öğrenci, eğitimci ve okul aile birliği üyeleri ile karar verici ve uzmanlardan oluşan 5 farklı paydaşın rastlantısal seçimi ile oluşturulmuştur.

Örnekleme büyüklüğünün saptanmasında Arkin ve Colton'un %5 hata payına göre 100.000'in üzerindeki nüfus için öngördüğü en az 400 denek sayısı ele alınmıştır (Pulido San Román, 1972).

Anket çalışmasında “Tabakalı Örnekleme Yöntemi” uygulanmıştır. Tabakalı örnekleme her tabakadan örnekleme dahil edilecek birim sayısı eşit dağıtım yaklaşımı ile belirlenmiştir.

Materyal bölümünde açıklanan 5 bölgenin her birinde, basit tesadüfi yöntemle 2'şer adet resmi ilköğretim okulu belirlenmiştir. Belirlenen her okulda kullanıcı grubunu oluşturan paydaşların dağılımı 25 öğrenci, 25 eğitimci ve 5 okul aile birliği üyesi (okullarda ortalama 5'er adet okul aile birliği üyesi olduğu tespit edilmiştir) şeklinde hedeflenmiştir.

Diğer paydaş gruplarını oluşturan uzman ve karar verici gruplarından ise konu ile ilgili bireylere anketler uygulanmak istenmiştir. Uzman anketleri üniversitenin peyzaj mimarlığı, mimarlık, psikolojik danışmanlık ve rehabilitasyon, sosyoloji ve ilköğretim bölümlerinde görevli akademisyenlere; karar verici anketleri ise Adana İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nde konu ile ilgili çalışan bireylere uygulanması hedeflenmiştir.

Anket Yönteminin Seçimi:

Karşılıklı görüşme yoluyla anketin daha güvenli ve hızlı olması nedeniyle standart formlarla yerinde anket yöntemi uygulanmıştır.

Anket Formunun Hazırlanması:

Gerek literatür gerekse uzman görüşleri çerçevesinde hazırlanmış olan, ilköğretim okul bahçelerinin durumunun ve ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik anket formu 8 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler; faaliyetler, eğitim ve sosyal kültürel faaliyetler, tören ve kutlamalar, oyun ve spor faaliyetleri, birimler, diğer alanlar, sorunlar, başlıkları altında toplanmıştır.

Anketin Ön Testten Geçirilmesi ve Hataların Düzeltilmesi:

Hazırlanan anket formu konu ile ilgili meslek çalışanları ve ilköğretim okullarındaki eğitimcilerin görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Anket çalışması anket konusunda uzman kişilerle (anket konusunda çalışmaları olan akademisyenler) içerik, şekil, anlam konularında irdelenmiştir.

Oluşturulan ön anketler, rastlantısal olarak belirlenen okullardaki öğrenci, eğitimci ve okul aile birliği üyeleri ile uzman ve karar vericilerden oluşan 25 kişiye kişisel görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Bu kişilerden elde edilen görüşler doğrultusunda anket formu yeniden

şekillendirilmiş ve uygulama düzeyine getirilmiştir.

Anketin Uygulanması:

Uygulama düzeyine erişen anketler kullanıcı grubundan 250 öğrenci, 224 eğitimci (bazı okullarda beklenenden daha az sayıda eğitimciye ulaşılabilmektedir) ve 50 okul aile birliği üyesine kişisel görüşme yöntemi ile toplamda 524 adet uygulanmıştır.

Uzman grubundan 38 bireye, karar verici grubundan ise 22 bireye ulaşılabilmek ve anketler kişisel görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Böylelikle toplamda 584 bireye anket uygulanmıştır.

Anketin Değerlendirilmesi:

Tasarlama ve planlama bilgi birikimini kullanıcı gruplarının ihtiyaçları doğrultusunda dikkate alan uzman grubuna 3, bahçeyi aktif olarak kullanan öğrenci, eğitimci ve okul aile birliği üyelerinden oluşan kullanıcı grubuna 2, ilköğretim kurumlarının eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili görev ve hizmetleri yürüten İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde çalışan ancak kullanım ve tasarlama sürecine doğrudan katılmayan karar verici grubuna ise 1 ağırlık katsayısı verilmiştir.

Paydaşların her bir soru için oransal değerlerine ulaşıldıktan sonra her paydaşın belirlenen ağırlık katsayısı ile değerler çarpılmış ve ağırlıklandırılmış değerlere ulaşılmıştır. Ağırlıklandırılmış değer hesaplaması şu şekilde yapılmıştır:

$(\text{Ölçüt}_{\text{Karar Verici}} \times 1 + \text{Ölçüt}_{\text{Öğrenci}} \times 2 + \text{Ölçüt}_{\text{Eğitimci}} \times 2 + \text{Ölçüt}_{\text{Okul Aile Birliği}} \times 2 + \text{Ölçüt}_{\text{Uzman}} \times 3) / 10$

d. Kavramsal ve Tip Tasar Önerileri

Son olarak anket bulguları ve sörveyler doğrultusunda örneklenen okullardan en büyük ve en küçük bahçe alanına sahip 2 okul bahçesinin kavramsal tasar önerileri ile 1200 öğrenci kapasiteli bir ilköğretim okulunun bahçesi için model tasar önerisi geliştirilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmanın yapıldığı ilköğretim okul bahçelerinde yer alan kullanımların ve birimlerin fiziksel özellikleri ile kullanım

amaçları incelenmiştir. Sörvey bulguları sonucunda okulların;

- %80’inde alan ve donatı çeşitliliğinin yetersiz olduğu,
- %70’inde öğrenci başına düşen bahçe büyüklüğünün 1,5-10m² arasında, %30’unda ise 10-20m² arasında olduğu,
- %50’inde özel oyun alanları bulunduğu,
- Tamamında spor alanları bulunduğu,
- %20’inde özel dinlenme alanlarının bulunduğu,
- %10’unda oyun aletlerinin bulunduğu,
- Tamamında gölgelik ve oturma birimlerinin bulunduğu,
- %60’ında alanların çok amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yapılan sörvey çalışmaları sonucunda en büyük ve en küçük bahçe alanına sahip Töbank ve İkinci İnönü İlköğretim Okulları’nın kavramsal tasar önerileri geliştirilmiştir.

Anket çalışmasında yöntemde belirtilen sorgulamalar yapılmıştır. Tasarımda kullanılabilen alanların değerlendirilmesinde seçenek sayısına göre ortalamanın üzerinde kalan alanlar değerlendirilmiştir. Buna göre tasarımda dikkate alınan alanlar ve bunların ağırlıklandırılmış değerleri aşağıda verilmiştir:

- Eğitim ve sosyal-kültürel faaliyet alanları olarak; “Eğitim Bahçesi” (%12,98), “Küçük Aktivite Alanları” (%11,72), “Çok Amaçlı Çim Alanlar” (%11,18), “Sessiz Alanlar” (%10,12), “Sergi Alanı” (%10,11), “Küçük Amfi Tiyatro” (%8,67),
- Oyun alanları olarak; “Oyun Bahçesi” (%22,07), “Oyun Aletlerinin Olduğu Alanlar” (%20,61), “Yere Çizilebilen Oyunların Oynandığı Zeminler” (%19,31),
- Farklı yaş gruplarına yönelik oyun alanları olarak; 1-3., 4-5. ve 6-8. sınıflar için 3 ayrı oyun alanı (%67,00),
- Spor alanları olarak; “Basketbol-Voleybol Alanı” (%30,03), “Jimnastik Aletlerinin Olduğu Alanlar” (%23,85), “Futbol Sahası” (%15,99), “Tenis Sahası” (%15,00), “Masa Tenisi Alanı” (%14,20) öncelikli olarak tercih edilmiştir.

- Öğretmenler için özel oturma-dinlenme alanları büyük çoğunlukla istenmiştir (%76,75).
- İlköğretim okul bahçelerinde yer alan tören alanlarının şekli 5 farklı öneri ile katılımcılara sorgulanmıştır. Bunun sonucunda paydaşların tercihi dikdörtgen (%39,98) olmuştur.
- İlköğretim okul bahçelerinin tasarlanmasında paydaşların büyük bir çoğunluğunun bahçede pasif/sessiz alanlar ve aktif/gürültülü alanların birbirlerinden ayrı yerlerde konumlandırılmasını tercih ettikleri (%92,97) belirlenmiştir.
- Kavramsal tasar önerileri okul bahçelerinin büyüklükleri ve paydaşların öncelikli tercihlerine, model tasar önerisi ise önerilen tüm kullanım alanları ve özelliklere göre geliştirilmiştir.
- Okulların alan büyüklüklerine bağlı olarak paydaşların öncelikli olarak tercih ettikleri faaliyet alanlarının kümelerine ve ağırlıklandırılmış değerlerine göre sıralaması ve okulların kavramsal tasar önerisinde kullanılan alanlar Çizelge 1’de verilmiştir.
- Model tasar önerisinde okul bahçelerinin büyüklüklerinin belirlenmesinde öğrenci sayıları ile öğrenci başına düşen açık alan dikkate alınmıştır. Akdoğan (1972)’in Richter (1970)’e göre bildirdiği üzere bu konuda genel eğilim, okul binalarının çevrelerinde mümkün olduğu kadar fazla geniş alanların bırakılmasıdır. Bunun için öğrenci başına 25m² açık alan hesap edilmektedir.

Ayrıca çalışmanın yapıldığı ilköğretim okullarından en büyük bahçe alanına sahip Töbank İlköğretim Okulu’nun öğrenci başına düşen açık alan miktarı yaklaşık 20m² olarak hesaplanmış, teneffüslerde yapılan gözlemler ve konu ile ilgili uzman bireylerle yapılan görüşmeler sonucunda bu alan miktarının yeterli olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda tip tasar önerisinde öğrenci başına 20m² açık alan hesap edilmiştir. Buna göre toplamda 1200 öğrenci için kişi başına 20m² olmak üzere toplamda 24.000m² bahçe büyüklüğüne ulaşılmıştır.

Çizelge 1. Faaliyet Alanlarının Kümelerine Göre Öncelikli Tercih Sıralaması ve Okulların Kavramsal Tasar Önerisinde Kullanılan Alanlar

FAALİYET KÜMELERİ	Faaliyet Alanları	Ağırlıklandırılmış Değer	Töbank İ.Ö.O.	İkinci İnönü İ.Ö.O.	Model Okul
Eğitim ve Sosyal-Kültürel Faaliyetlere Yönelik Alanlar (Açık Hava Derslikleri)	Eğitim Bahçesi	12,98	X	X	X
	Küçük Aktivite Alanları	11,72	X		X
	Çok Amaçlı Çim Alanlar	11,18	X		X
	Sessiz Alanlar	10,12	X		X
	Sergi Alanı	10,11	X		X
	Küçük Amfi Tiyatro	8,67	X		X
	Geniş Toplu Oturma Alanları	7,47			X
	Trafik Bahçesi	6,47			X
	Satranç Alanı	6,38			X
	Küçük Hayvanat Bahçesi	5,40			X
	Sebze ve Meyve Bahçesi	5,16			X
	Süs Havuzu	2,64			X
	Güneş Saati Alanı	1,70			X
	Toplam	100,00			
Oyun Alanları	Oyun Bahçesi	22,07	X	X	X
	Oyun Aletlerinin Olduğu Alanlar	20,61	X		X
	Yere Çizilebilen Oyunların Oynandığı Zeminler	19,31	X	X	X
	Çok Amaçlı Çim Alanlar	15,91	X		X
	Dramatik Oyun Alanı	13,17			X
	Kum Oyun Alanı	8,85			X
	Diğer	0,08			
	Toplam	100,00			
Spor Alanları	Basketbol-Voleybol Alanı	30,03	X	X	X
	Jimnastik Aletlerinin Olduğu Alanlar	23,85	X		X
	Futbol Alanı	15,99	X		X
	Tenis Alanı	15,00			X
	Masa Tenisi Alanı	14,20	X		X
	Diğer	0,93	-	-	-
	Toplam	100,00			
Diğer Alanlar	Oturma Dinlenme Alanı*	-	X	X	X
	Tören Alanı*	-	X	X	X
	Öğretmenler İçin Özel Oturma-Dinlenme Alanları**	-	X	X	X

X: Bahçe büyüklüğüne bağlı olarak ağırlıklandırılmış değerler doğrultusunda tasar önerilerinde kullanılan alanlar

* Zorunlu kullanım alanları

** Yüksek oranda olması istenen kullanım alanı

- Tören alanlarının boyutları Tanrıverdi (1987)'nin önerisi doğrultusunda kişi başına 1m² alan düşecek şekilde hesaplanmış ve geliştirilmiştir.

Faaliyet alanları kümelerine ve ağırlıklandırılmış değerlerine göre Çizelge 1'de sıralanmıştır. Sıralama doğrultusunda okul alan büyüklüklerine bağlı olarak her bir

kümeden en az bir faaliyet alanının kavramsal tasar önerisinde yer alması uygun görülmüştür. Model tasar önerisinde, kullanıcıların okul bahçesinden en yüksek düzeyde fayda sağlayabilmesi düşüncesiyle, belirlenen bütün faaliyet alanları ve donatı türlerine yer verilmiştir.

Çalışmada eğitim ve sosyal-kültürel faaliyetlere yönelik alanlar “açık hava derslikleri” olarak da nitelendirilmiştir.

Çevre Bakanlığı tarafından 11.12.1986 tarihinde 19308 sayılı resmi gazetede yayınlanan “Gürültü Kontrol Yönetmeliği”nde okulların gürültüye duyarlı alan ve kullanımlar kategorisine girdiği bildirilmektedir. Ayrıca Türk Standartları Enstitüsü (TSE)’nün 14.04.2000 tarihli, TS 9518 numaralı “İlköğretim Okulları-Fiziki Yerleşim-Genel Kurallar” adlı standardında okul bahçelerinin gürültü, duman ve toz gibi zararlı unsurlardan uzak ve otoparkın, dershaneden yeterince uzak mesafede olması gerektiği ve imkan dahilinde kapalı yapılması gerektiği bildirilmiştir. Bu standartlar dahilinde kavramsal ve tip tasar önerilerinde servis araçlarıyla ziyaretçi araçlarının yaya güvenliği ve trafiği etkilemeyecek şekilde okul bahçesinin dışında uygun komşu parsellerde ya da okul binası altında kapalı otopark olarak düşünülmüştür. Bu yüzden öneri şekillerde otopark alanları gösterilmemiştir.

Bu doğrultuda geliştirilen tasar önerilerinde faaliyet alanlarının büyüklükleri kullanım düzeyi, faaliyet türleri ve içerdikleri donatı türlerine göre geliştirilmiştir. Faaliyet alanları faaliyetlerin pasif/sessiz ya da aktif/gürültülü olma özelliğine göre konumlandırılmış, birbirleriyle ilişki içerisinde olan alanlar bahçe boyut ve özelliğine göre iç içe ya da birbirleriyle kesişecek şekilde tasarlanmıştır. Aktif spor sahaları etrafında tel örgü ile sınırlandırma yapılmıştır. Bu doğrultuda geliştirilen kavramsal tasar önerileri ve model tasar önerisi Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4’te verilmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Menino’nun (2000) öğretmen, öğrenci ve uzman; Bektaş’ın (2004) öğrenci; Bell ve

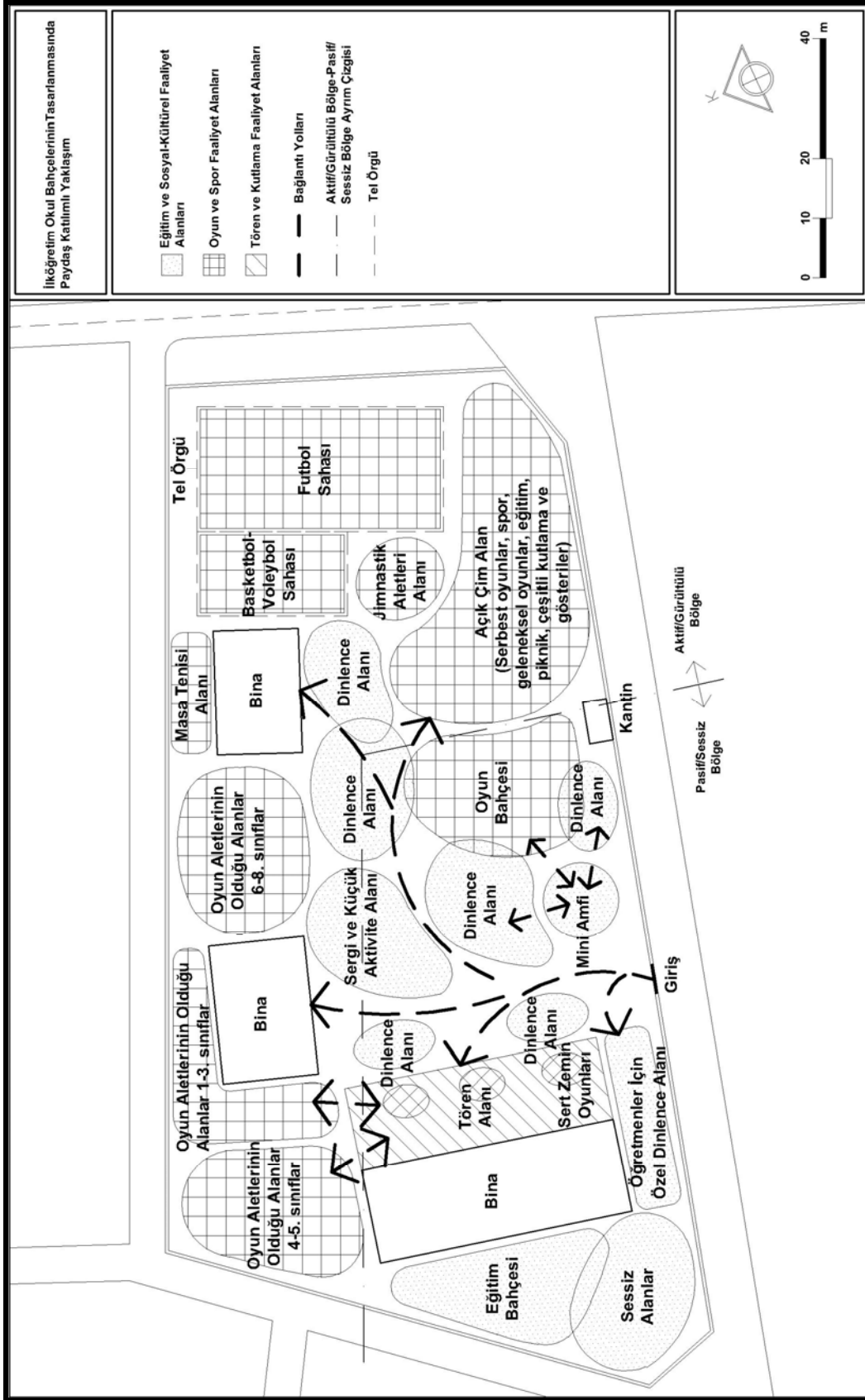
ark.’nın (2006) veli, öğretmen ve idarecilerden oluşan çeşitli paydaş katılımcı gruplarıyla anket çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmalardan yola çıkarak örnekleme grubu; öğrenci, eğitimci ve okul aile birliği üyeleri, karar verici ve uzmanlardan oluşan 5 farklı paydaştan oluşturulmuştur. Böylece çalışmada ilköğretim okul bahçeleri için karar verecek, kullanacak ve tasarlayacak bireylerin paydaş olduğu bir yöntem oluşturulmuştur.

Akdoğan (1972), Kaptan (1985), Argus (1990), Başar (2000) ve Bektaş (2004) çalışmalarında farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip bireylere anket uygulamaları ve farklı değerlendirme yöntemleri kullanmaları nedeniyle araştırmalar karşılaştırılmamıştır.

Young (1997), Takahashi (1999), Daly (2000), Menino (2000), Penner (2000), Collyer ve ark. (2001), Fisman (2001), Gül ve Küçük (2001), Pickard (2002), Corson (2003), Bell ve ark. (2006), Özdemir ve Yılmaz’ın (2008) çalışmalarının belirli bir konuda veya belirli bir kesimin tutumlarına yönelik yürütülmesi de araştırmaların karşılaştırmasını güçleştirmektedir.

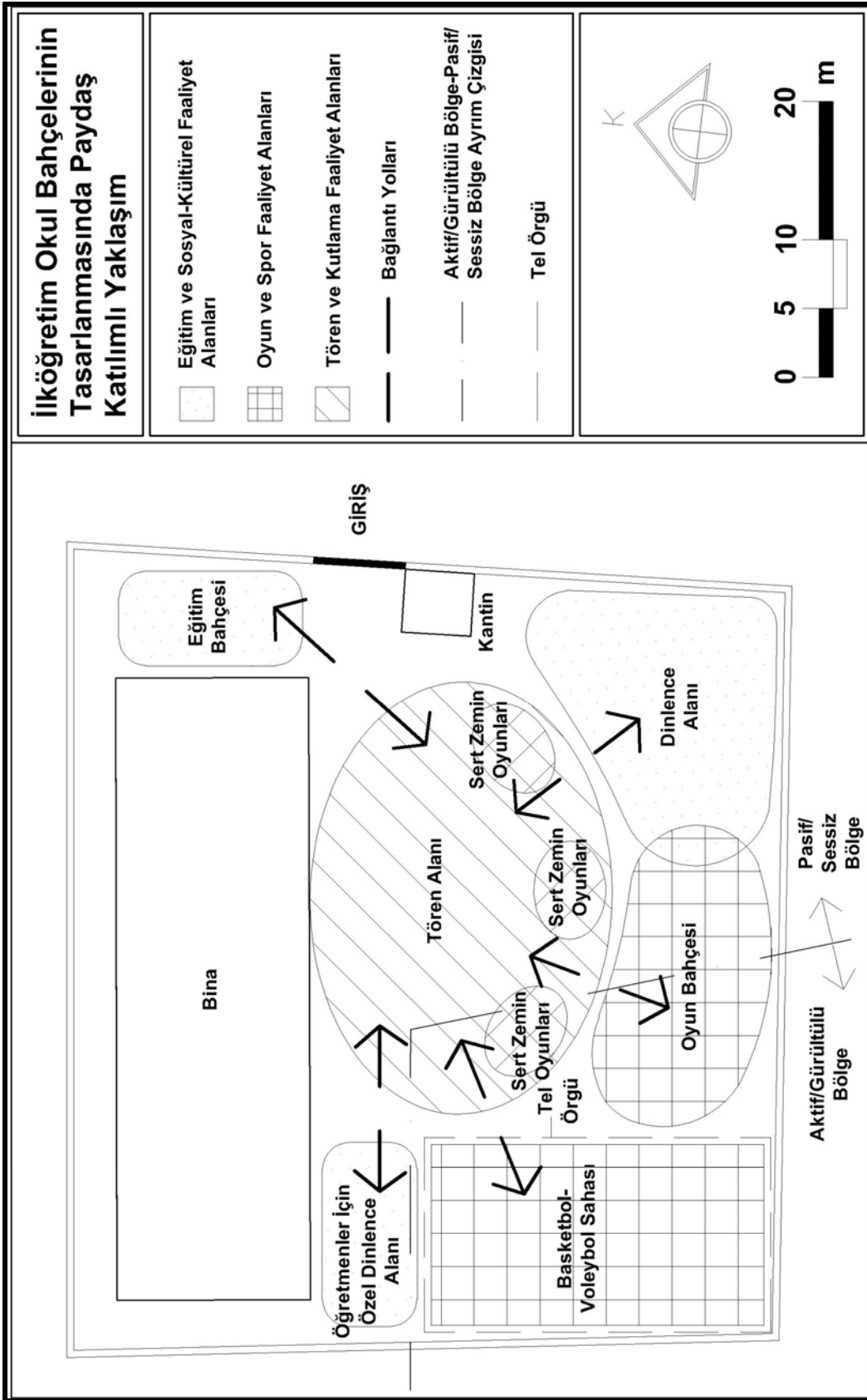
Elde edilen bulgular doğrultusunda kavramsal tasar ve model tasar önerilerinde dikkat edilebilecek hususlar aşağıda sıralanmıştır:

- İlköğretim okul bahçelerinin tasarlanmasında konu ile ilgili farklı paydaş gruplarının önerilerine tasarım aşamasında yer verilmelidir. Bu aşamada öğrencilerin önerilerine de diğer katılımcı grupların önerilerine olduğu kadar önem verilmelidir.
- İlköğretim okul bahçeleri eğitim faaliyetleri, sosyal-kültürel faaliyetler, oyun ve spor faaliyetleri ile tören ve kutlama faaliyetlerinden oluşan tüm ana faaliyetlerin gerçekleştirilmesine olanak sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Elde edilen sörvey bulgularına göre öğrenci başına en az 20m² açık alan hesap edilmelidir. Uygun ölçek ve koşullarda Akdoğan (1972)’in Richter (1970)’e göre bildirdiği öğrenci başına 25m² açık alan önerisi dikkate alınmalıdır.

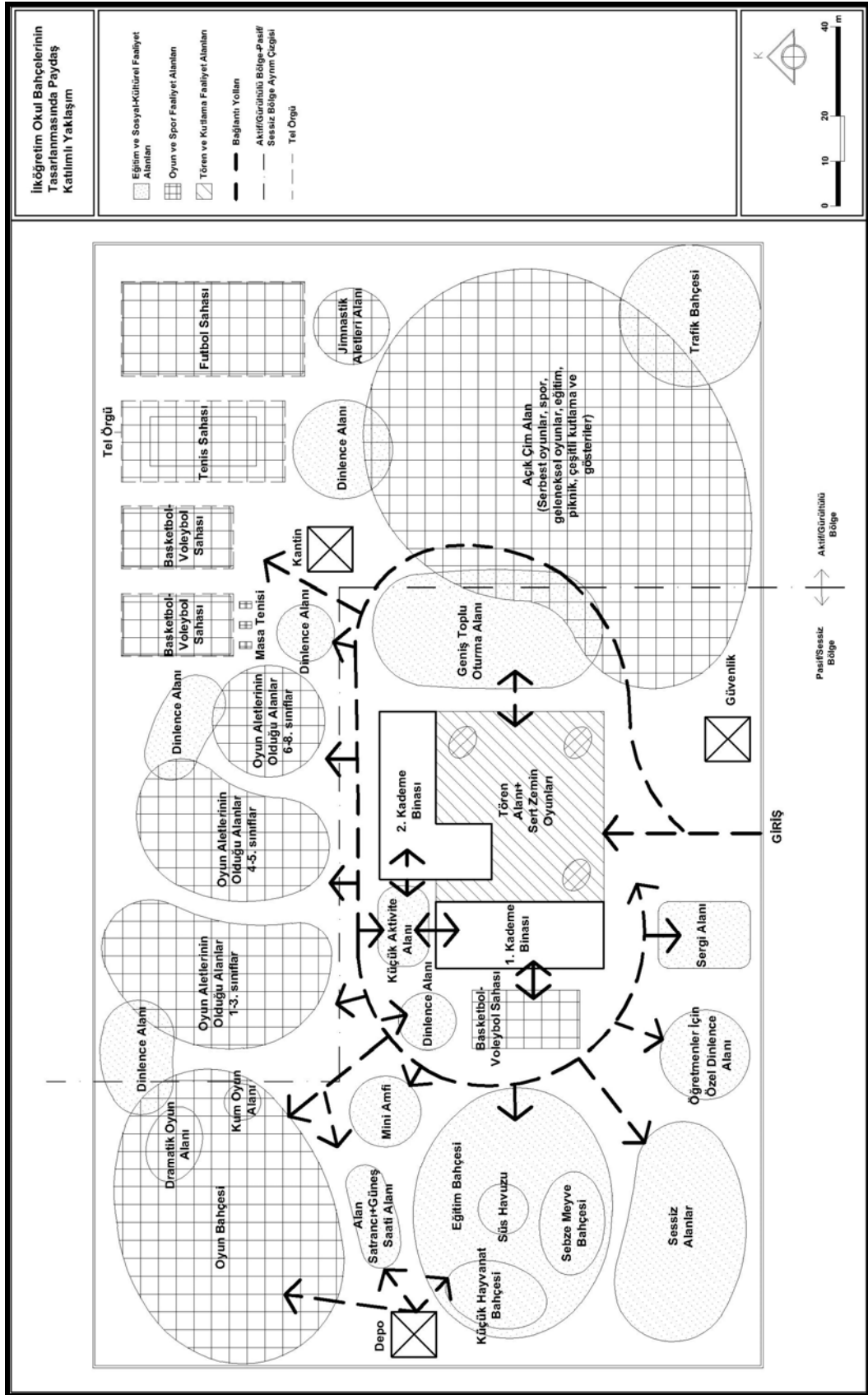

Şekil 2. Töbank İlköğretim Okulu Kavramsal Tasar Önerisi

Şekil 3. İkinci İnönü İlköğretim Okulu Kavramsal Tasar Önerisi

Şekil 4. 1200 Öğrenci Kapasiteli İlköğretim Okul Bahçesi Model Tasar Önerisi

- Öğrenci başına 1m² alan düşecek şekilde, binanın ön kısmında tören alanlarına yer verilmeli ve tören alanının şekli dikdörtgen olmalıdır.
- Alanlar çoklu kullanıma olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
- Oyun alanları gölgelikli, doğal materyallerle donatılmış, çocuğun materyalleri değiştirmesine ve kendi isteğine yönelik çevre yaratmasına olanak sağlayacak şekilde düşünülmelidir.
- Oyun aletlerinin olduğu alanlar farklı yaş gruplarına yönelik oluşturulmalı ve oyun birimleri belirlenen standartlar ve öğrencilerin öncelikli tercihleri doğrultusunda yerleştirilmeli, zeminleri darbe emilim kapasitesi yüksek kauçuk mat yüzey ya da kum, çakıl, talaş gibi malzemelerle kaplanmalıdır.
- Farklı yaş gruplarına yönelik hazırlanan oyun alanları etrafında sınırlama elemanı bulunmamalı ancak küçük çocuklar için oluşturulan oyun alanları etrafında ağaç ve çalı gibi doğal unsurlarla sınırlama oluşturulmalıdır.
- Koşma, atlama, zıplama gibi serbest oyunlar, spor, geleneksel oyunlar, eğitim çalışmaları, piknik, çeşitli kutlama ve gösteriler için çok amaçlı çim alanlar düzenlenmelidir.
- Okul bahçelerinde oyun ve spor alanları gibi aktif/gürültülü alanlar ile oturma dinlenme alanları, sessiz alanlar, eğitim bahçesi gibi pasif/sessiz alanlar birbirlerinden farklı yerlerde konumlandırılmalıdır.
- Oturma dinlenme alanları bahçe genelinde farklı bölge ve boyutlarda olabildiği gibi faaliyet alanlarıyla ilişkili olacak şekilde de düşünülmelidir. Doğal alanlar içerisinde çeşitli gölgeleme öğeleri ve oturma birimleriyle birlikte düzenlenmelidir.
- Çeşitli derslerin uygulamaları, gözlem ve aktif öğrenme için çeşitli bitki ve hayvanların yer aldığı doğal alanlar oluşturulmalıdır.
- Küçük grup aktiviteleri için oturma birimleri ve gölgeleme öğelerinin de yer aldığı aktivite alanları oluşturulmalıdır.
- Bahçe estetik olarak hoş ve bitkilerin bütünleyici renklerle birlikte mevsimsel değişimleri de dikkate alınarak düzenlenmelidir.
- Asfalt veya beton zeminler yerine daha çok peyzaj unsurları ve yumuşak zeminler düşünülmelidir.
- Bahçe çevrelemede beton duvar ve tel ile birlikte bitkisel unsurlara da yer verilmelidir.
- Öğretmenler için özel oturma-dinlenme alanlarına yer verilmelidir.
- Standartlar doğrultusunda spor sahalarına yer verilmelidir. Aktif spor alanları etrafında tel örgü mutlaka bulunmalıdır.

Kaynaklar

- Akdoğan, G., 1972. Beş Büyük Şehirde Çocuk Oyun Alanları, Okul Bahçeleri ve Spor Alanlarının Yeterlikleri ve Planlama Prensipleri Üzerinde Bir Araştırma. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 84s.
- Argus, Z., 1990. Adana Kenti Çocuk Bahçeleri Üzerine Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Adana, 49s.
- Başar, M. A., 2000. İlköğretim Okullarının İşgören ve Fiziki Olanakları. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (8): 1-7.
- Bektaş, Y., 2004. İlköğretim Çağındaki Çocukların Çocuk Oyun Alanlarından Beklentilerinin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma: Ankara-Çankaya Örneği. Ankara Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 122s.
- Bell, A. C., Dymont, J. E., 2006. Grounds for Action. Promoting Physical Activity Through School Ground Greening in Canada. Evergreen, Canada, 61s.
- Collyer, C., Irvine, S., 2001. Grounds for Learning. Stories and Insights From Six Canadian School Ground Naturalization Initiatives. Canada, 32s.
- Corson, C., 2003. Grounds For Learning: Hope for America's Derelict Schoolyards. Learning by Design. S.12-15.
- Daly, J. W., 2000. Recreation And Sport Planning and Design. Human Kinetics, Usa, 223s.
- Earthartist, 2005. The King Observation Lab Teaching School, Early Childhood Education. Master Plan Report. Canada, 37s.
- Fisman, L., 2001. Child's Play: An Empirical Study of the Relationship between the Physical Form of Schoolyards and Children's Behaviour. Yale University. Msc Thesis, Usa, 44s.
- Gül, A., Küçük, V., 2001. Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelemesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, A(2): 27-48.

- Gürültü Kontrol Yönetmeliği, 1986. 11.12.1986 Tarih ve 19308 Sayılı Resmî Gazete.
- Kaptan, Y., 1985. Adana Kenti Okullarında Açık Alan Analizleri ve Çok Yönlü Kullanış Olanakları Üzerinde Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Adana, 65s.
- Laberge, B., Boudreault, D., Dumont, E., 2000. Harmony in the Schoolyard. Elementary School Education. A Guide to Schoolyard Activities and Layout. Canada, 65s.
- Menno, T. M., 2000. Designing Schoolyards & Building Community. The Boston Schoolyard Initiative. Usa, 16s.
- New Jersey School Outdoor Area Working Group, 2007. Schoolyard Planning and Design in New Jersey. The Center for Architecture And Building Science Research. New Jersey Institute of Technology. Newark, New Jersey, Usa, 25s.
- Özdemir, A., Yılmaz, O., 2008. Assessment of Outdoor School Environments and Physical Activity in Ankara's Primary Schools. Journal of Environmental Psychology, (28):287-300.
- Özyaba, M., 1998. İlköğretim Okulları Açık Alan Tasarım İlkeleri ve Standartlarının Tespiti. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz, 106s.
- Penner, T., 2000. Grandview U'qinak'uuh Community School Yard. City Farmer, Canada's Office of Urban Agriculture. Canada.
- Pickard, Q., 2002. The Architects' Handbook. Blackwell Science, Uk, 468s.
- Pulido San Román, A., 1972. Estadística Y Técnicas De Investigación Social, Madrid, Spain, 271s.
- Scholastic Ltd., 2004. The Outdoor Classroom. Junior Focus Magazine, 8-11.
- Takahashi, N., 1999. Developing School Grounds As Learning Places. University of Virginia, Thomas Jefferson Center for Educational Design. Charlottesville, Cilt No: 3, S. 27-57-58.
- Tanner, K. C., 2000. Essential Aspects of Designing A School. School Design and Planning Laboratory. The University of Georgia. Athens, Usa.
- Tanrıverdi, F., 1987. Bahçe Sanatının Temel İlkeleri ve Uygulama Metodları. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 366s.
- Türk Standartları Enstitüsü (Tse), 2000. 14.04.2000 Tarihli ve Ts 9518 Numaralı.
- Yavuzer, H., 2001. Okul Çağı Çocuğu. Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul, 256s.
- Young, S. D., 1997. Children's Behaviours in A School Play Environment: A Case Study at Victoria Public School. The University of Guelph. Msc Thesis, Canada, 102s.